

A magyarországi családi adó- és járulékkedvezmény kihasználhatósága az egyes jövedelmi tizedekben. Egy kísérlet a hazai családi kedvezmény újraelosztó hatásának megállapítására adatok szimulációjával

Varga Erzsébet Teréz

Budapesti Corvinus Egyetem

<https://doi.org/10.15170/MM.2024.58.01.07>

A TANULMÁNY CÉLJA

A tanulmány kísérletet tesz arra, hogy meghatározza a hazai családi adó- és járulékkedvezmények kihasználhatóságát és újraelosztási hatását a különböző jövedelmi decilisekben. Az újszerűsége abban áll, hogy mindezt a háztartások szintjén végzi el az egyéni jövedelmek vizsgálata helyett.

ALKALMAZOTT MÓDSZERTAN

Az elemzéshez egy 4294 háztartást tartalmazó mintát generáltam, melyeknek összetétele és jövedelmi adatai a KSH által 2020-ra közzétett arányoknak megfelel az egyes jövedelmi tizedekben. Miatán kiszámoltam a minta minden háztartására a gyermekszám alapján elvileg igénybe vehető maximum kedvezményeket és a ténylegesen az adóköteles jövedelmükből igénybe vehető kedvezményeket, összehasonlítottam a decilisek eredményeit összességében, majd háztartási és adózói szinteken.

LEGFONTOSABB EREDMÉNYEK

Míg az alacsonyabb jövedelmi decilisekben az adóköteles jövedelem korlátozza az igénybevételt, mivel lényegesen alacsonyabb az aktív keresők aránya, a legmagasabb decilisekben a gyermekek száma jelent korlátot, arányuk a decilisen belül 8%-ot sem ért el. A legalacsonyabb jövedelmi decilisen az adókedvezményt igénybe vevők (aktív keresők) között több, mint kétszeres volt az igénybe vett átlagos kedvezmény a legfelső jövedelmi decilishoz képest, és összességében a legalacsonyabb jövedelmi tizedeknek ötször annyi kedvezmény jutott, mint a legfelső tizedeknek, az egy háztartásra jutó átlagos kedvezmény pedig közel tízszeres a szegényebbek körében, tehát a decilisek közötti újraelosztási hatás az alacsonyabb jövedelműeknek kedvezett.

GAZDASÁGPOLITIKAI JAVASLATOK

Természetéből adódóan az adókedvezmény nem lehet képes javítani az adóköteles jövedelemmel nem rendelkezők helyzetén, így esetében csak az adózók közötti méltányosabb teherviselést vizsgálhatjuk. Az adózó gyermekes családok között legnehezebb helyzetben az egyszülős családok vannak, náluk a legmagasabb a szegénységi kockázat, mivel csak a gondozó szülő tudja igénybe venni a kedvezményt. Ahogy a legutóbbi népszámlálási adatok is rámutattak, az elváltak aránya viszont növekszik Magyarországon. Az ő helyzetükön javítana, ha a gondozó szülő alacsony jövedelme miatt nem igénybe vehető kedvezményt a különélő szülő személyi jövedelméből érvényesíthetné, legalább a megfizetett tartásdíj erejéig (akár közvetlenül a gyermekhez, illetve az őt gondozó szülőhöz visszatérítve). Ezzel megszüntethető lenne az elvált szülők gyermekeit érintő most fennálló negatív diszkrimináció a családi adókedvezményben.

Kulcsszavak: családi adókedvezmény, egyenlőtlenség, szimuláció, vertikális méltányosság

BEVEZETÉS
INTRODUCTION

Az ENSZ által 2015-ben elfogadott Agenda 2030 határozat 17 fenntartható fejlődési célt fogalmaz meg (Sustainable Development Goals), melyek közül az 1. a szegénység felszámolása, míg a 10. az egyenlőtlenségek csökkentése. (KSH 2022) A hazai családi adókedvezmény sokak szerint a gazdagok számára készült, a szegényeknek nem segít. (Németh 2017) Jelen tanulmány sem állítja, hogy a családi adókedvezmény felszámolná a szegénységet, hiszen már önmagában a szegénység egy többdimenziós fogalom, ami többdimenziós kezelési módot igényel. Jó összefoglalót ad erről Deák és Ricz (2022) munkája. Az anyagi depriváció, a jövedelmi szegénység és a munkaszegénység hármásából arra keressük a választ, hogy képes-e csökkenteni a jövedelmi egyenlőtlenséget a családi adókedvezmény azáltal, hogy az alacsonyabb jövedelmi tizedekben több személyi jövedelemadó kedvezményt ad, mint a legfelső tizedekben. Nem foglalkozunk tehát a munkaszegénnyel, akiket az adókedvezmény nem tud elérni, sem a depriváltakkal, mivel ezek másfajta beavatkozást igényelnek. Lásd például Méreiné Berki és társai (2023) munkáját. Az adókedvezmény nem tudja megszüntetni sem a szegénységet, sem az egyenlőtlenséget a teljes társadalomban, ez nem is lehet célja. Jelen tanulmányban azt vizsgáljuk, képes-e a közteherviselés méltányosabbá tételére (de még csak nem is a teljes méltányossá tételre). A kutatás célja tehát a magyarországi családi adó- és járulékkedvezmé-

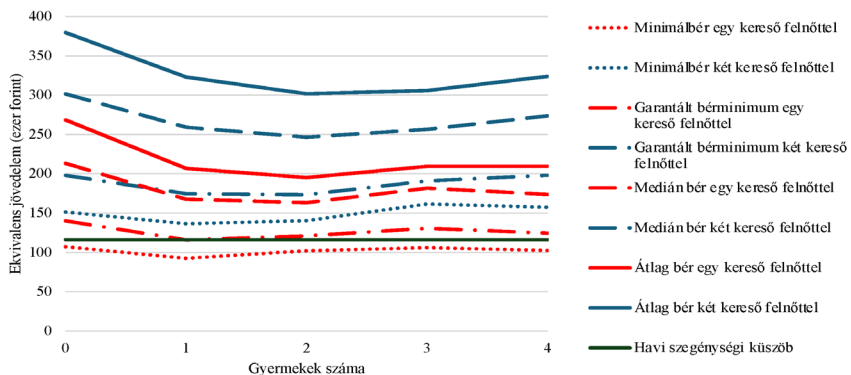
nyek kihasználtságának vizsgálata a különböző jövedelmi decilisekben háztartási szinten. A téma relevanciája hosszú távon érvényes, erről írt Vaszkövi és Jászfai (2023) az időskori szegénységet vizsgáló tanulmányukban.

SZAKIRODALOMI ÁTTEKINTÉS
LITERATURE REVIEW

Az optimális adózásban megfogalmazott horizontális méltányosság elve (Musgrave & Murgave 1989) szerint az azonos helyzetben levőket azonosan kellene terhelni, ami a gyakorlatban az azonos jövedelműek azonos mértékű adóztatását jelenti. Stiglitz (2000) és Kaldor (1965) szerint azonban a teherviselőképesség meghatározásához nem elegendő az egyén keresetét nézni, legalább még két szempontot ajánlanak figyelembevételre: (1) az egészségügyi helyzetet és (2) az eltartottak számát. A családi adókedvezmény ez utóbbit próbálja beemelni az adórendszerbe: ha ugyanakkora jövedelmet keres 'A' és 'B', de utóbbinak egy vagy több gyermekről kell gondoskodnia, akkor az utóbbinak alacsonyabb a teherviselő képessége, így nem ugyanakkora adóteher a méltányos. Varga (2023) azt vizsgálja négy bérkategória (minimálbér, garantált bérminimum, medián- és átlagbér 2020-as szintjén) és 10 különböző családmódel (1 ill. 2 felnőtt, 0-4 gyerekszám) mellett, hogy a családi adó- és járulékkedvezmény (kiegészítve a négygyermekes anyák kedvezményével) valamint a családi pótlék együttesen mennyire képesek kisimítani az azonos bérből élők életszínvonalát. Az eredményeket az 1. ábra foglalja össze.

1. ábra: Háztartások ekvivalens jövedelme 2020-ban Magyarországon különböző bérek és háztartási összetétel esetén figyelembe véve a családi adó- és járulékkedvezmény, valamint a családi pótlék hatását.

Figure 1. Equalised household income for different wages and household composition, taking into account the impact of family tax and contribution credits and child benefit.

Forrás: Varga (2023)

Az 1. ábra jól mutatja, hogy a minimálbért kereső egyfelntes háztartásokban közel azonos a háztartások életszínvonalát mérő ekvivalens jövedelem 0, 1, 2, 3 és 4 gyerek esetén. A családi kedvezmény egyedül a minimálbért kereső kétfelntes, 3 vagy 4 gyermekes háztartásokban kompenzált túl, abban az értelemben, hogy az ő életszínvonaluk magasabb, mint a gyermektelen minimálbért kereső párok esetében. Azonban minél magasabb fizetési kategóriákat nézünk, a gyermekvállalás által okozott alacsonyabb életszínvonalat már nem képes kompenzálni a családi adókedvezmény és a családi pótlék együtt sem. Mindez azt mutatja, hogy a rendszeres, jövedelemszerű családtámogatások a legalacsonyabb jövedelmi kategóriában tudnak a leginkább kompenzálni az azonos (bér) jövedelműek között. A jelen kutatás célja a különböző jövedelmi szintek közötti kompenzáls vizsgálata, de ezúttal a családi pótlék hatása nélkül.

A hazai rendszer 2011-es átalakulása óta állandó viták középpontjában áll, folyamatosan jelennek meg újabb és újabb tanulmányok az újraelosztó, a gyermekvállalás ösztönző és további hatásai elemzésére, ld. többek között Varga és *tsai* 2011, Benedek - Kiss 2011, Simonovits 2014, Lentner - Sági (2020), vagy Kerek és *tsai* (2023) munkáit. Kerek és *tsai* (2023) a NAV egyéni havi adóbevallásaiból végzett számításokat, amelyből ugyan látható a tényleges igénybevétel mértéke, azonban a szülők, akik együttesen rendelkeznek a kedvezménnyel nem összekapcsolhatóak, és így nem látszik a teljes családra vonatkozó összesített helyzet. Kerek és *tsai* (2023) miután a hazai személyi jövedelemadó 2007-2021 közötti változásait részletesen bemutatják egy kiemelkedő kutatómunkát végeznek: 2020. évre vonatkozóan feldolgozzák a NAV teljes március, április, május és október havi ún. 2008-as havi bevallásait a „kifizetésekkel, juttatásokkal összefüggő adóról, járulékokról és egyéb adatokról” (Kerek és *tsai* 2023, 18. o.). Eredményeik szerint a legfelső adózói tized több kedvezményt kap, mint az alsó négy tized. A legalacsonyabb decilisen kevesebb, mint 7000 Ft az átlagos havi kedvezmény, míg a legmagasabb tizedben majdnem 40.000 forint. Az eredmények értékelésének korlátait is ismertetik. (1) Nem tudták összekapcsolni a szülőket, akik együttesen rendelkeznek a kedvezménnyel, így nem látszik a teljes családra vonatkozó összesített helyzet (ha például a nagyobb jövedelmű szülő vette igénybe a teljes kedvezményt, az alacsonyabb jövedelmű pedig kevesebbet, vagy egyáltalán nem). (2) A havi kifizetői bevallásokból hiányzik az összes kedvezmény 20%-a, amit becsléssel ellensúlyoztak. Ez a hiány abból származik, hogy vannak, akik az éves bevallásuk idején (következő év májusáig) egy összegben kéri vissza a családi kedvezményt.

A fenti korlátok és az, hogy számításait az adózói (és nem jövedelmi) tizedekre végezték, motiválta a jelenlegi kutatási kérdést. Mekkora lehet az átlagos havi kedvezmény a jövedelmi tizedekben, melyik tized mekkora adókedvezményben részesül összesen, ha figyelembe vesszük, hogy a kedvezményt megoszthatják egymás között a szülők. Tehát, amiben ez a tanulmány más nézőpontot választ:

1. jövedelmi deciliseket vizsgál adózói decilisek helyett és

2. háztartási szinten számítja a kedvezmények értékét.

Az adózói és jövedelmi tized megkülönböztetés azért is fontos, mert ha valaki részmunkaidőben dolgozik, például diákmunkát végez (a 25 év alattiak szája mentességét csak 2022-ben vezették be) vagy nyugdíjas, az jellemzően a legalacsonyabb adózói tizedbe kerül, de nekik nincs gyerekük, nincs mire igénybe venni a családi kedvezményt. Csak így jöhetett ki a 7000 forint átlag, hiszen már 21.000 forint bruttó jövedelem esetén el lehet érni a 7000 forint kedvezményt.

MÓDSZERTAN METHODOLOGY

A tanulmányban egy 10.000 fős mintát generáltam lognormális jövedelemeloszlással, figyelembe véve a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) által közölt jövedelmi tizedek átlagait és szórását, és a jövedelmi tizedekre külön-külön generáltam különböző összetételű háztartásokat. A háztartások tagjait 3 csoportba osztottam: (1) adóköteles jövedelemmel rendelkező aktív keresők, (2) kedvezményezett gyermekek és (3) egyéb tagok, akik nem aktív keresők vagy nem kedvezményezett eltartottak. A háztartásokban a különböző típusú tagok számát a KSH által közölt részarányuknak megfelelően generáltam, figyelembe véve a különböző jövedelmi decilisek eltérő adatait.

Jövedelem adatok generálása Generating income data

A jövedelmek eloszlását sokan próbálták leírni és tesztelni alkalmazhatóságukat (ld. többek között Kleiber & Kotz (2003), Hajargasht & Griffiths (2013), Boccanfuso *et al.* (2008)), de az általános konszenzus szerint a legegyszerűbben a lognormális eloszlással írható le a modellekben. Ennek szimulálásához először átlagot és szórást becsültem a KSH (2023a) adatai alapján, majd az értékeket logaritmizáltam, melyet az 1. táblázat foglal össze.

1. táblázat: Egy főre jutó bruttó éves jövedelem 2020-ban Magyarországon jövedelmi tízedek szerint (forint/fő/év), átlagos havi értéke, és annak természetes alapú logaritmusa.

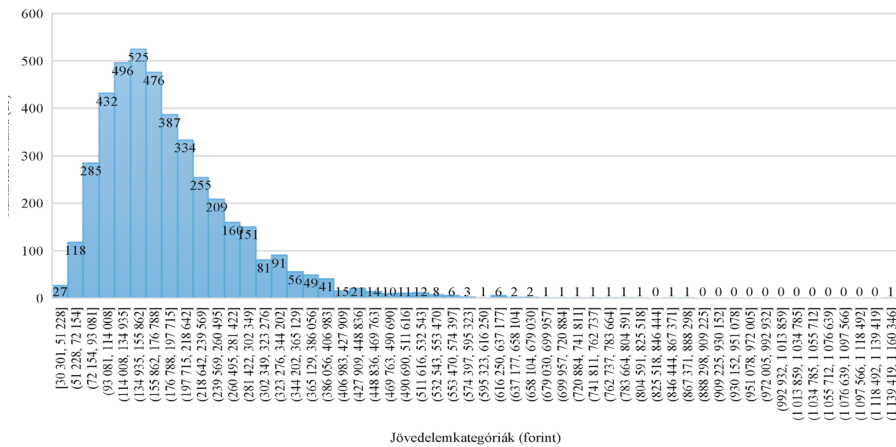
Table 1. Gross annual income per capita in 2020 in Hungary by income deciles (HUF/person/year), average monthly value and its natural logarithm.

Jövedelmi tízedek	KSH éves	KSH_havi	ln(KSH_havi)
1	969 783	80 815	11,300
2	1 250 710	104 226	11,554
3	1 527 728	127 311	11,754
4	1 617 244	134 770	11,811
5	1 818 980	151 582	11,929
6	2 050 633	170 886	12,049
7	2 249 596	187 466	12,141
8	2 646 437	220 536	12,304
9	3 238 717	269 893	12,506
10	5 011 581	417 632	12,942

Forrás: KSH (2023a) alapján saját számítás

A 4.294 háztartásra készített jövedelemszimuláció eredményét a 2. ábra mutatja. A lognormális eloszlás leginkább a gazdagok jövedelmének leírására nem alkalmas, a valóságban a lognormálisnál sokkal jobban ellene nyúlni jobbra a görbének, és vastagabb farokkal kellene rendelkeznie, de a jelenlegi számításokat ez nem befolyásolja, hiszen egy- vagy kétfélmillió forintból ugyanannyi családi kedvezményt lehet igénybe venni még 10 gyermek esetén is (ilyen értelemben a rendszer progresszívnek tekinthető).

2. ábra: Egy főre jutó havi bruttó jövedelmek (y) megoszlása a mintában.
Figure 2. Distribution of per capita gross monthly income (y) in the sample.

Forrás: saját szerkesztés

Háztartások generálása Generating households

A jövedelmi tizedekre külön-külön generáltam a háztartásokat, melyeknek tagjait 3 kategóriába soroltam: (1) adóköteles jövedelemmel rendelkező kereső felnőtt, (2) kedvezményezett gyermek és (3) egyéb (nem aktív kereső és nem gyermek) háztartási tag. Arányukat a KSH (2023b) által közölt adatokhoz igazítottam. Az eredeti és a modellben meghatározott létszámokat a végső mintában a 2. táblázat foglalja össze. Igen látványos, de egyáltalán nem meglepő különbségek rajzolódnak ki a háztartások összetételében az egyes jövedelmi tizedekben, melynek lényeges hatása van az eredményekre. A legala-

csonyabb decilisekben 3 körüli az átlagos létszám, a gyermekek aránya 30% feletti, az aktív keresők nem (vagy alig) érik el a 40%-ot. Ezzel szemben a magasabb jövedelmi kategóriákban 2 vagy az alatti az átlagos létszám, a gyermekek aránya 10% alatti, az aktív keresők aránya viszont kétszer akkora, mint a szegény családokban. Látható tehát a szegénység két alapvető tényezője: gyermekvállalás és munkanélküliség. Itt újra utalok a tanulmány motivációjára: nem várható el, hogy a szegénység minden aspektusát megszüntesse a családi adókedvezmény. Nyilvánvalóan nem fog megoldást kínálni a munkaszegénységre, a kérdésünk az, hogy a gyermekvállalásból fakadó egyenlőtlenséget tudja-e csökkenteni.

2. táblázat: A jövedelmi decilisekben az aktív keresők, gyermekek és további családtagok aránya a KSH adatai alapján 2020-ban Magyarországon és a szimulált mintában.

Table 2. Proportion of active earners, children and additional family members in income deciles in 2020 in Hungary and in the simulated sample, based on the data of the HCSO.

Jövedelmi tizedek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	összesen
KSH Háztartások átlagos taglétszáma	3,0	3,0	2,9	2,6	2,4	2,4	2,1	2,1	2,0	1,7	
KSH Összesen létszám	944 961	972 227	950 573	946 588	862 626	1 008 322	982 417	959 580	979 276	993 472	9 600 042
A tized létszámának aránya a teljes népességen belül	9,8%	10,1%	9,9%	9,9%	9,0%	10,5%	10,2%	10,0%	10,2%	10,3%	100%
Aktív keresők aránya	31,00%	35,66%	40,26%	37,19%	41,98%	46,16%	45,56%	50,85%	62,02%	75,89%	
Gyermekek aránya	36,35%	33,45%	31,06%	23,98%	23,26%	21,94%	13,90%	13,95%	9,48%	7,62%	
Egyéb tagok aránya	32,66%	30,88%	28,68%	38,83%	34,76%	31,89%	40,54%	35,20%	28,50%	16,49%	
Mintában a tizedekben a háztartások száma	331	337	339	386	376	444	498	481	503	599	4 294
Mintában a tizedekben a létszám	984	1 020	990	989	900	1 044	1 025	998	1 025	1 044	10 019

Forrás: KSH (2023b) alapján saját számítás

Ezután különböző típusú háztartásokat generáltam: a háromféle szereplőt binomiális eloszlással írtam le, melynek 0 ill. 1 értéke azt jelezte, hogy adott típusú háztartástag van-e az adott háztartásban. A keresők létszámát 2-ben, a gyermekekét 4-ben, a további családtagokét szintén 2-ben maximáltam. A legalacsonyabb decilisben generált háztartási összetételre mutat példákat a 3. táblázat. Az 1. példa

háztartásában nincs kereső, egy gyermek él egy adóköteles jövedelemmel nem rendelkező családtaggal. Adott háztartás összlétszámát n , a keresők számát k , a gyermekek számát g , a további családtagok számát e jelöli a továbbiakban.

3. táblázat: Háztartási összetétel minták a legalacsonyabb jövedelmi decilisből.
 Table 3. Household composition patterns from the lowest income decile.

kereső1	kereső2	gyerek1	gyerek2	gyerek3	gyerek4	egyéb1	egyéb2	háztartás létszám	keresők száma	gyerekek száma	egyéb száma
0 vagy 1 értéket vehet fel								n	k	g	e
0	0	1	0	0	0	1	0	2	0	1	1
0	0	1	0	0	1	1	0	3	0	2	1
0	0	1	0	1	1	1	0	4	0	3	1
1	0	1	0	0	0	1	1	4	1	1	2
0	0	1	0	1	0	1	0	3	0	2	1
1	0	1	1	0	0	1	1	5	1	2	2
0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1
0	1	0	0	0	1	0	0	2	1	1	0
0	0	0	0	0	1	1	0	2	0	1	1
1	1	1	0	0	0	1	1	5	2	1	2

Forrás: saját szerkesztés

Kedvezmény igénybevételének meghatározása

Determining the use of the allowance

Miután kiszámoltam a minta minden háztartására a gyermekszám alapján elvileg igénybe vehető maximum kedvezményeket és a ténylegesen a jövedelmükből igénybe vehető kedvezményeket, összehasonlítottam a decilisek eredményeit.

A gyermekszám alapján elvileg igénybe vehető maximum kedvezményeket a 4. táblázat alapján állapítottam meg a minta háztartásaira.

Ezután a minta 4294 háztartására meghatároztam a kedvezmény igénybevételének tényleges mértékét, figyelembe véve, hogy:

1. mekkora a háztartás összjövedelme: egy főre jutó jövedelem (y) szorozva a háztartási létszámmal (n) és
2. van-e adóköteles jövedelmük (azt feltételeztem, hogy csak az aktív keresőknek van, tehát, ha $k > 0$), illetve
3. a nettó jövedelem számításánál figyelembe vett, hány gyermek él a családban.

Az 5. táblázat mutatja a már 3. táblázatban bemutatott 10 példaként szolgáló háztartás esetén mekkora volt:

4. az igénybe vett kedvezmény,
5. a ki nem használt kedvezmény = maximum kedvezmény – igénybe vett, illetve
6. a ki nem használt kedvezmény aránya a maximum kedvezményhez képest.

Utóbbi nem értelmezhető abban az esetben, ha nem volt gyermek a családban, tehát 0 volt a maximum kedvezmény.

Jól látható, hogy a legalacsonyabb jövedelmi decilisben nem a jövedelem nagysága, hanem a forrása jelenti a korlátot. Azokban a családokban, ahol nincs adóköteles jövedelem, ott nem tudják kihasználni a kedvezményt. Ezt érdemes összevetni azzal az eredménnyel, hogy az ugyanarra az évre készült havi adóbevallásokból kiinduló elemzés szerint (melyben csak az adóköteles jövedelemmel rendelkezők szerepeltek) az átlagos igénybe vett kedvezmény hétezer forint volt a legalacsonyabb decilisben.

A következőkben kiszámoltam az egyes decilisekre külön-külön az átlagosan igénybe vett és kihasználatlan kedvezményét a decilisen belüli összes háztartásra és azon belül a gyermekesekre, majd csak az adófizetőkre és végül az adófizető gyermekesekre. Az eredményeket a következő fejezet mutatja be.

4. táblázat: A családi kedvezmény maximum összege 2020-ban, ha minden eltartott kedvezményezett.
 Table 4. Maximum family allowance in 2020 if every dependent is beneficiary.

Gyermekszám (fő)	Havi kedvezmény maximuma (forint)
0	0
1	10 001
2	39 999
3	99 000
4	132 000*

Megjegyzés: 4 gyermek esetén 2020. január 1. óta valójában többet is igénybe vehetnek az anyák, amennyiben rendelkeznek ennek megfelelő jövedelemmel. Forrás: saját szerkesztés

5. táblázat: A különböző összetételű háztartások által igénybe vehető kedvezmény mértéke (adatok forintban).
Table 5. Benefit levels for households with different household composition (in HUF).

n	k	g	e	Egy főre jutó br. jöv. (y)	Házt. Br. Jöv. (n*y) (1)	Max Adókedv.	Van adóalap (k>0) (2)	Háztartás nettó jövedelem (3)	Kihasznált kedvezmény (4)	Ki nem használt kedvezmény (5)	Ki nem használt / Max (6)
2	0	1	1	30 301	60 602	10 001	0	60 602	0	10 001	100%
3	0	2	1	32 543	97 630	39 999	0	97 630	0	39 999	100%
4	0	3	1	34 600	138 401	99 000	0	138 401	0	99 000	100%
4	1	1	2	36 097	144 386	10 001	144 386	106 018	10 001	0	0%
3	0	2	1	36 894	110 683	39 999	0	110 683	0	39 999	100%
5	1	2	2	37 061	185 306	39 999	185 306	163 227	39 999	0	0%
1	0	0	1	37 435	37 435	0	0	37 435	0	0	n.a.
2	1	1	0	37 693	75 387	10 001	75 387	60 133	10 001	0	0%
2	0	1	1	39 057	78 114	10 001	0	78 114	0	10 001	100%
5	2	1	2	40 410	202 051	10 001	202 051	144 364	10 001	0	0%

Forrás: saját szerkesztés

EREDMÉNYEK RESULTS

Háztartások átlagos igénybe vett kedvezménye

Average used allowance by households

Az egy háztartás által igénybe vett átlagos kedvezményt mutatja a 6. táblázat és a 3. ábra a különböző decilisekre. Az értékek a decilis háztartásai által összesen igénybe vett kedvezmény és a háztartások számának hányadosa, külön kiszámítva (1) a decilis összes háztartására, (2) csak a gyermekes háztartásokra, majd (3) csak az aktívkereső (adóbevallást készítő) gyermekes háztartásokra.

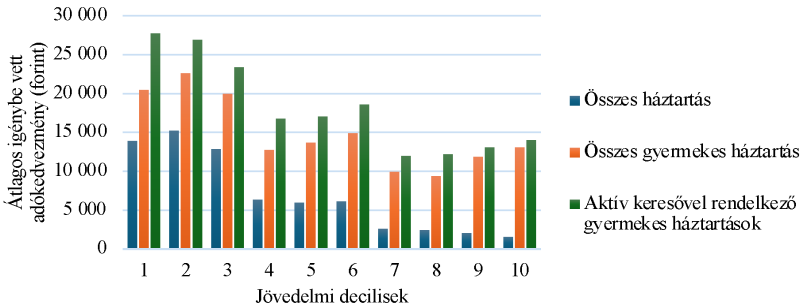
Előzőek szerint egy átlagos háztartás (1) a legalacsonyabb jövedelmi decilisben majdnem 9-szer, a második decilisben pedig tízszer annyi családi kedvezményt vesz igénybe, mint a legmagasabb decilisben levők. Korábban (2. táblázat) láttuk, mennyire eltérő a háztartások összetétele, ezért érdemes megnézni, hogy a (2) gyermekes háztartásokra szűkítve a számításokat, már nem ilyen nagy a különbség, 1,5-2-szeres a legszegényebb tizedek által kapott kedvezmény a tehetősebbekhez képest és hasonló az arány a (3) kedvezményt kihasználni képes aktív keresővel és gyermekkel is rendelkező családok körében is.

6. táblázat: Egy háztartásra jutó igénybe vett adókedvezmény a mintában (adatok forintban).
Table 6. Used tax allowance per household in the sample (in HUF).

Decilis	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8	9.	10.
(1) Összes	13 903	15 234	12 817	6 342	5 973	6 142	2 570	2 433	2 026	1 568
(2) Gyermekes	20 452	22 617	19 931	12 750	13 695	14 902	9 923	9 360	11 849	13 042
(3) Aktív kereső gyermekes	27 721	26 880	23 360	16 767	17 015	18 551	11 963	12 188	13 065	14 015

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: Háztartások átlagos igénybe vett kedvezménye (adatok forintban).
Figure 3. Average allowance used by households (in HUF).

Forrás: saját szerkesztés

Háztartások átlagos kihasználatlan kedvezménye Average unused allowance by households

Ebben a szakaszban a kihasználatlanul maradt lehetőségeket vizsgáljuk meg. Az egy háztartás által a gyermekszám alapján jogosult, de adóköteles jövedelem hiányában nem igénybe vehető átlagos kedvezményt mutatja a 7. táblázat és a 4. ábra a különböző decilisekre. Itt a decilis háztartásai által összesen ki nem használt kedvezmény és a háztartások számának hányadosát látjuk, külön kiszámítva

(1) a decilis összes háztartására, majd (2) csak a gyermekes háztartásokra, végül (3) csak a kedvezményt nem (teljes mértékben) igénybe vevő gyermekes háztartásokra.

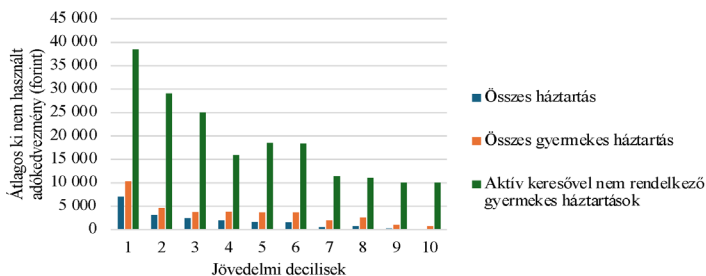
A ki nem használt kedvezmények arányai lényegesen rosszabb képet mutatnak a helyzetéről, mint amit az igénybe vett kedvezményeknél láttunk. E szerint 83-szor nagyobb a legszegényebbek esetén az átlagos igénybe nem vehető, de jogosult kedvezmény, mint a letehetősebeknél, és ez az arány csökken le 15 ill. 4 alá, ha szűkítjük a kört az összes gyermekesre ill. az adóköteles jövedelemmel nem rendelkező gyermekekre.

7. táblázat: Egy háztartásra jutó kihasználatlan adókedvezmény a mintában (adatok forintban).
Table 7. Unused tax allowance per household in the sample (in HUF).

Decilis	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8	9.	10.
(1) Összes	6 961	3 104	2 357	1 891	1 569	1 482	502	665	159	83
(2) Gyermekes	10 241	4 608	3 665	3 802	3 598	3 596	1 938	2 560	930	694
(3) Nem aktív kereső gyermekes	38 404	29 056	24 969	15 870	18 438	18 278	11 364	11 035	10 001	10 001

Forrás: saját szerkesztés

4. ábra: Háztartások átlagos kihasználatlan kedvezménye (adatok forintban).
Figure 4: Average unused allowance for households (data in HUF).

Forrás: saját szerkesztés

Ugyanakkor, ha a deciliseken belül vetjük össze a számokat, azt látjuk, hogy az 1. decilisben az átlagos kihasználatlan kedvezménynek kétszerese az átlagos igénybe vett kedvezmény az összes háztartás (13.903,- igénybe vett és 6.961,- Ft kihasználatlan) valamint a gyermekes háztartások (20.452,- igénybe vett és 10.241,- Ft kihasználatlan) között is. A második jövedelmi tizedtől pedig még inkább javul ez az arány. (A decilisek által összesen igénybe vett és kihasználatlan kedvezmény vizsgálatára még visszatérünk egy későbbi alfejezetben.)

Az eddigi átlagos kedvezmények háztartásokra lettek meghatározva, viszont az egyes jövedelmi tizedekben eltérő a háztartások száma, és annak érdekében, hogy Krekó *et al.* (2023) adófizetőkre tett megállapításaival jobban összehasonlítható eredményt kapjunk, nézzük meg, hogyan alakulnak az igénybe vett és a kihasználatlan kedvezmények átlagos értékei az aktívkeresőkre, azaz az adóbevallást készítőkre.

Az adófizetők által igénybe vett átlagos kedvezmény

Average used allowance by taxpayers

Az egy adóköteles jövedelemmel rendelkező egyén által igénybe vett átlagos kedvezményt mutatja a 8. táblázat és az 5. ábra a különböző decilisekre. Az értékek a decilis személyi jövedelemadó fizetői által összesen igény bevett kedvezmény és az adófizetők számának hányadosa, külön kiszámítva (1) a decilis összes adófizetőjére és (2) csak a gyermekkel rendelkező adófizetőkre.

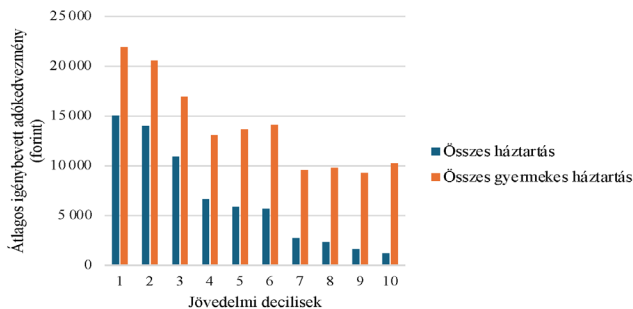
A 8. táblázat azt mutatja, hogy az összes adófizetőre átlagosan majdnem 13-szor annyi átlagos igénybe vett kedvezmény jut a legalacsonyabb jövedelmi tizedben, mint a legmagasabban. Ez az eltérés abból fakad, hogy a tehetősebb rétegeknél lényegesen kevesebb a gyermek, így viszonylag kevesen tudnak kedvezményt igénybe venni. Amint leszűkítjük a gyermekes családokra a vizsgálatot, már csak kétszeres lesz a különbség a szegényebbek javára, de még ez is nagyon messze van attól, hogy a magasabb jövedelműek kapnának több kedvezményt, akár 5-6-szoros mértékűt, ahogy Krekó *et al.* (2023) elemzésének adózói tizedeiben.

8. táblázat: Egy aktív keresőre (adófizetőre) jutó igénybe vett adókedvezmény a mintában (adatok forintban).
Table 8. Tax allowance used per active earner (taxpayer) in the sample (in HUF).

Decilis	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
(1) Összes	15038	13989	10917	6616	5819	5634	2718	2290	1592	1187
(2) Gyermekes	21913	20536	16907	13021	13612	14057	9553	9750	9264	10207

Forrás: saját szerkesztés

5. ábra: Egy aktív keresőre (adófizetőre) jutó átlagos igénybe vett kedvezmény (adatok forintban).
Figure 5. Average used allowance by active earners (taxpayers) (in HUF).

Forrás: saját szerkesztés

Az adófizetők által igénybe nem vett átlagos kedvezmény *Average unused allowance by taxpayers*

A 4.294 háztartást tartalmazó szimulált mintában egyetlen olyan aktív keresővel és gyermekkel is rendelkező háztartás volt, akik nem tudták teljes mértékben igénybe venni a maximális kedvezményt. (Az első jövedelmi tized 210 darab gyermekes, aktív keresővel rendelkező háztartások egyike volt.) Ebben a családban 1 kereső szülő és 3 gyermek szerepelt, a családban az egy főre jutó havi bruttó jövedelem 62.507,- Ft volt, így a kedvezmény 15 %-át nem tudták igénybe venni. Más szimuláció mellett

ez a szám felvehetne magasabb értéket is, de biztosan nem magas azoknak az adófizetőknek az aránya, akik nem tudják kihasználni a kedvezményt.

Az előző szakaszokban hasonló eredményt kaptunk az adófizetőkre szűkített számolásban, mint amit a háztartásoknál. Az átlagosan igénybe vett kedvezmény a szegényebb decilisek összes háztartására nézve tízszerese a legtehetősebbekéhez képest, a gyermekekre szűkítve pedig kétszeres, ugyanakkor a kihasználatlan kedvezmény is nagyobb náluk. A következő részben az igénybe vett és a kihasználhatatlan elvileg rendelkezésre álló kedvezményt hasonlítjuk össze a különböző decilisekben.

9. táblázat: Egy aktív keresőre jutó kihasználatlan adókedvezmény a mintában (adatok forintban).

Table 9. Unused tax allowance per active earner in the sample (in HUF).

Decilis	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7	8	9.	10.
Összes	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyermekes	73	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: saját szerkesztés

A jövedelmi decilisek összes igénybe vett és kihasználatlan kedvezménye *Total used and unused allowance in income deciles*

A háztartási és adófizetői átlagos értékek után nézzük meg a decilisek közötti újraelosztó hatását a családi kedvezménynek. A 6. ábra mutatja, mennyi az egyes jövedelmi tízedek által összesen igénybe vett és kihasználatlan kedvezmény a mintában. A tendenciák megállapítása előtt hamar feltűnik a hatodik decilis kiugró oszlopa.

Ennek oka, hogy a minta a KSH által közölt decilisek alapján készült, mely nem pontosan 1/10-edre osztja a társadalmat: a 2. táblázatban láthattuk, hogy a 6. decilisben van a legtöbb személy (1.008.322 fő), így mintánkban is (1.044 fő). Az elemzés során végig az eredeti adatközlés szerinti arányokkal dolgoztam, ami az eddigi eredmények értelmezésénél nem okozott gondot, hiszen a decilisekben a háztartások és adófizetők átlagos értékeit vizsgáltuk. Mivel ezúttal az összes kedvezmény igénybevétele a kérdés, a létszámhatás kiküszöbölésére mindegyik decilis kedvezményét 1.000 főre számítottam át, az eredményt a 7. ábra mutatja.

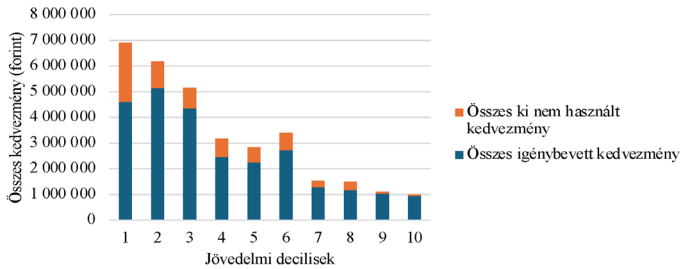
A 7. ábrából látszódnak a tendenciák:

- A gyermekek arányának csökkenésével csökken az összesen kihasználható maximum kedvezmény (tehát az igénybe vett és a kihasználatlan kedvezmények oszlopainak összege), így a tehetősebbek részére kevesebb kedvezmény áll rendelkezésre.

- A keresők arányának növekedésével növekszik az igénybe vett kedvezmények aránya a maximálisan kihasználható kedvezményen belül (részletes adatokat ld. a 10. táblázatban), tehát arányaiban a tehetősebbek jobban ki tudják használni a kedvezményt.

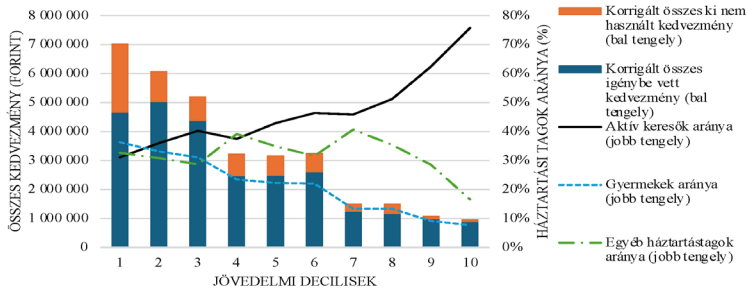
- Az igénybe vett kedvezmény összege az alsó 3 jövedelmi tízedben a legmagasabb, azon belül is a második jövedelmi decilis kapta a legtöbb családi kedvezményt. Itt fontos megjegyezni, hogy a szimulált mintában az egy főre jutó bruttó jövedelem 87.411 és 105.283 Ft között volt ebben a decilisben, miközben az 1. táblázat alapján ennek a decilisnek az átlagos jövedelme 104.226 Ft, azaz a szimulációban alsó becslést adtunk a kedvezmény kihasználtságára (az igénybevétele arányára), a valóságban ennél még jobb lehet a helyzetük. A 4-6. decilis kedvezménye egy közepes klasztert képvisel, és a 7-10. jövedelmi tízedekben a legalacsonyabb a kapott összeg.

6. ábra: A decilisek összes igénybe vett és kihasználatlan kedvezménye a mintában (adatok forintban).
Figure 6. Total used and unused benefits of deciles in the sample (in HUF).

Forrás: saját szerkesztés

7. ábra: A decilisek 1000 főre korrigált összes igénybe vett és kihasználatlan kedvezménye a mintában (adatok forintban, baloldali tengely), valamint a háztartási tagok aránya (%. jobboldali tengely).
Figure 7. Decils' total (adjusted to 1000 inhabitants) allowance used and unused allowance in the sample (in HUF, left axis) and share of household members (%. right axis).

Forrás: saját szerkesztés

10. táblázat: A decilisek által igénybe vett kedvezmény aránya (1) a maximális kedvezményhez képest, (2) a tizedik decilishez képest az eredeti mintában és (3) a korrigált mintában.
Table 10. Percentage of deciles used allowance (1) compared to the maximum family allowance, (2) compared to the tenth decile in the original sample and (3) in the adjusted sample.

Decilis	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
(1) Kedvezmény kihasználtságának aránya	0,67	0,83	0,84	0,77	0,79	0,81	0,84	0,79	0,93	0,95
(2) Igénybe vett kedvezmény a 10. tizedhez képest az eredeti mintában	4,90	5,47	4,63	2,61	2,39	2,90	1,36	1,25	1,09	1,00
(3) Igénybe vett kedvezmény a 10. tizedhez képest a korrigált mintában	5,20	5,60	4,88	2,75	2,77	2,90	1,39	1,30	1,11	1,00

Forrás: saját szerkesztés

Ugyan az első deciliséknél a legalacsonyabb az igénybevétel aránya, ami első sorban az aktív keresők alacsony számából adódik, az 1-3. decilisek (külön-külön) ötször annyi kedvezményt kapnak, mint a legfelső jövedelmi tizedben levők.

KÖVETKEZTETÉSEK CONCLUSIONS

A tanulmány arra világít rá, hogy nem lehet kizárólag az egyéni adóbevallásokból következtetéseket levonni a családi adókedvezmény újraelosztó hatására, szükséges árnyalni a háztartások szintjének elemzésével, hiszen az adókedvezménynek, annak ellenére, hogy az egyén bevallásában jelenik meg, valójában a család, a háztartás a címzettje. A háztartási szintű vizsgálat ugyanakkor sokrétű adatot igényel, a kutatás eredményének legfontosabb korlátja, hogy független valószínűségi változókként generáltam a keresők, a gyermekek és az egyéb háztartási tagok jelenlétét a családban, csak a decilisenkénti arányukat állítottam be. Az elemzés pontosításához részletes háztartási összetétel adatokra lenne szükség az egyes jövedelmi tizedekben, mindazonáltal az alap tendenciákat feltételezhetően nem módosítanak. Az eredmények alapján elmondható, hogy az alacsonyabb decilisekben inkább az adóköteles jövedelem korlátozza az igénybevételt, itt ugyanis lényegesen alacsonyabb az aktív keresők aránya, míg a legmagasabb decilisekben a gyermekek száma jelent korlátot, hiszen arányuk a decilisen belül 8%-ot sem ért el 2020-ban. Összességében a legalacsonyabb jövedelmi tizedeknek megközelítőleg ötször annyi kedvezmény jutott, mint a legfelső tizedeknek, az egy háztartásra jutó átlagos kedvezmény pedig közel tízszeres a szegényebbek körében. A hazai családi adó- és járulékkedvezmény rendszere elsősorban a horizontális méltányosságot szolgálja azzal, hogy figyelembe veszi az eltartottak számát a jövedelem mellett, de amint az elemzésből láttuk, vertikálisan is képes méltányosabbá tenni a személyi jövedelemadót. Ezek alapján a szegényebbeknek adott lényegesen magasabb juttatással a családi kedvezmény az egyenlőtlenséget képes csökkenteni, még ha a szegénységet felszámolni nem is tudja.

HIVATKOZÁSOK REFERENCES

Benedek D., Kiss Á. (2011), „Mikroszimulációs elemzés a személyi jövedelemadó módosításainak hatásvizsgálatában”, *Közgazdasági Szemle*, 58(2), 97-110.

Boccanfuso D., Savardm L., & Decaluwe , B. (2008), “Poverty, income distribution and CGE micro-simulation modeling: Does the functional form of distribution matter?”, *The Journal of Economic Inequality*, 6, 149-184. <https://doi.org/10.1007/s10888-007-9055-y>

Deák Á., Ricz J. (2022), „A többdimenziós szegénység mérése – latin-amerikai tapasztalatok”, *Közgazdasági Szemle*, 389-412. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.3.389>

Hajargasht, G., & Griffiths, W. E. (2013), “Pareto-lognormal distributions: Inequality, poverty, and estimation from grouped income data”, *Economic Modelling*, 593-604. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.04.046>

Kaldor, N. (1965), *An Expenditure Tax*. London: Unwin.

Kleiber, C. & S. Kotz (2003), *Statistical Size Distributions in Economics and Actuarial Sciences*. New Jersey: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/0471457175>

Krekó J., Erős H., Greskovics B., Hajnal Á., Scharle Á. (2023), “The redistributive effect of the Hungarian flat tax and family allowance system” *Acta Oeconomica*, 1-23. <https://doi.org/10.1556/032.2023.00011>

KSH (2022), Fenntartható fejlődési célok. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/sdg>

KSH (2023a), Egy főre jutó bruttó és nettó jövedelem jövedelmi tizedek (decilisek) szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0005.html

KSH (2023b), A háztartások száma, a háztartásban élő személyek jellemzői jövedelemszerző tevékenységük, jövedelmi tizedek (decilisek) szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0022.html

Lentner Cs., Sági J. (2020), „A magyar népességpolitikai intézkedések tényezői és várható hatásai”, *Közgazdasági Szemle*, 289-308. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2020.3.289>

Méreiné Berki B., Málóvics Gy., Mihály M. (2023), „Rendszerszintű átalakulás helyett szakpolitikai reform? – A részvételi akciókutatás társadalmat átalakító ereje és annak korlátai egy megyei jogú város deszegregációs szakpolitikájának tapasztalatain keresztül”, *Kovács*, 31. <https://doi.org/10.14267/kov.2022e1>

Musgrave, R. A., & Murgave, P. B. (1989), *Public Finance in Theory and Practice*. Singapore: McGraw-Hill

Németh P. (2017), „A gyermekvállalási döntés életciklusmodellje Magyarországon”, *Hitelintézet Szemle*, 16(4), 5-35.

Simonovits A. (2014), „Gyermektámogatás, nyugdíj és endogén/heterogén termékenység - egy modell”, *Közgazdasági Szemle*, 672-692.

Stiglitz, J. E. (2000), *A kormányzati szektor gazdaságtana*. Budapest: KJK Kerszöv.

Varga G., Nobilis B., Svraka A. (2011), „Adóköteles jövedelmek rugalmassága – egy identifikációs kísérlet a családi adókedvezmény 2011-es bevezetése alapján”, *Statistikai Szemle*, 5-33. <https://doi.org/10.20311/stat2020.1.hu0005>

Varga, E. T. (2023), “The impact of the tax relief to families on household income in Hungary”, *Digital Library of the European Council for Modelling and Simulation*, 100-106. <https://doi.org/10.7148/2023-0100>

Vaskóvi Á., Jászfi E. (2023), „Az időskori szegénység és az öngondoskodás összefüggései Európában”, *Közgazdaságtani Szemle*, LXX, 898-923. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.7-8.898>

Varga Erzsébet, PhD, adjunktus
erzsebet.varga@uni-corvinus.hu

Budapesti Corvinus Egyetem

Eligibility for family tax and contribution allowances in Hungary for each income decile.

An attempt to assess the redistributive effect of the domestic family allowance using data simulation

THE AIM OF THE PAPER

The study attempts to determine the exploitability and redistributive impact of Hungarian family personal income tax and social contribution allowance across different income deciles. Its novelty lies in the fact that it does this at the household level rather than examining individual incomes.

METHODOLOGY

For the analysis, I generated a sample of 4,294 households, whose composition and income data correspond to their share in each income decile as reported by the HCSO for 2020. After calculating for each household in the sample the maximum family allowance that could theoretically be claimed based on the number of children and the allowance that could actually be claimed from their income, I compared the results for the deciles.

MOST IMPORTANT RESULTS

While in the lower income deciles the taxable income limits the take-up because of the significantly lower share of active earners, in the highest deciles the number of children is a limit, with their share in the decile being less than 8%. In the lowest income decile, the average allowance used was more than twice as high as in the top income decile among taxpayers, while overall the lowest income deciles received five times as much allowance as the top deciles.

RECOMMENDATIONS

By its very nature, tax relief cannot improve the situation of those without taxable income, so it can only be considered as a fairer burden-sharing between taxpayers. Among taxpaying families with children, single-parent families are in the most difficult situation, with the highest risk of poverty, as only the custodial parent can use the allowance. However, as the latest census data show, the divorce rate is increasing in Hungary. Their situation would be improved if the allowance, which cannot be used because of the low income of the custodial parent, could be claimed from the personal income of the non-custodial parent, at least up to the amount of the child support (either directly to the child or directly back to the custodial parent). This would eliminate the current negative discrimination in the family tax credit for children of divorced parents.

Keywords: family tax credit, inequality, simulation, vertical equity